

כתובת האתר של ישיבת "אשרי האיש" – ההרצאות של הרב יוסף צ. בן-פורת

www.emuna.info

שיחתו השבועית של

ראש הישיבה – הרב יוסף צ. בן-פורת

מהותה של "אהבת חסד"
פרשת וירא, שנת תשע"ו

אברהם אבינו ע"ה הפך להיות עמוד החסד

"וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלְנֵי מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כְּחֹם הַיּוֹם : וַיִּשָּׂא עֵינָיו

וַיֵּרָא וּגְו' וַיִּנָּץ לִקְרָאתָם וּגְו' " (יח, א-ב).

בפרשתנו, אנו מוצאים, את אברהם אבינו לאחר ברית המילה, כשהוא זוכה לגילוי א-לוהי ברמה יותר גבוהה ממה שהיה לו אי פעם. זאת מפני, שעל ידי שמל את עצמו, עלה והתעלה לדרגה רוחנית גבוהה מאד, וההתגלות אליו היא עכשיו בבחינת 'וירא' ולא בבחינת 'ויאמר', כמו שביאר רבינו מאיר שמחה (משך חכמה, עיין בפרשה הקודמת). והנה, רואה אברהם שלשה אנשים, עוברי דרך, ערבים בלתי מוכרים, לפי האבק שברגליהם, נראה, שהם עובדי אלילים, למרות כל זאת, אברהם עוזב את הקב"ה, כביכול, ורץ לקראתם ומפציר בהם שיואלו בטובם לבוא ולסעוד באוהלו. מכאן למדו חז"ל (שבת קכז, א) גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה.

בשיחה שנשא מו"ר הגה"צ **המשגיח** זצ"ל בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, בשעה, ששיבת "מיר" הייתה **בגלות שנחאי**, העמיק לחדור למעשה אבות: "כאשר מתבוננים היטב במעשה החסד של אברהם אע"ה, נבין שאין זה ביכולת האדם בשום אופן להיות במצב סכנה של יום שלישי למילתו, זקן, וחוס היום, ולמרות זאת לדאוג ולחפש, שמא ישנם עוברי דרכים שנצרכים להכנסת אורחים. ואף על פי כן, הצטער כל כך עד שהוכרח השי"ת לשלוח מלאכים בדמות בני אדם, וכערביים פשוטים נדמו לו. ומה כל החרדה הזאת של אברהם אע"ה **ששכח מייסוריו וממצבו ורץ כנער כל העת ועמד עליהם שיאכלו**, לזרזם שלא יתעכבו מעט, אפשר מחמת בושה.

אלא רואים מכך, שאברהם אע"ה הוא **המידה של חסד בעצמיותו**, ולנו יש השגה רק בגומל חסד, או באוהב חסד, ועל כן קשה לנו כל הנ"ל. מה שאין כן ביחס לבעל המידה של חסד בעצמותה, כבר אין שום קושיא, כי המידה הזאת מהותה היא **לרדוף אחר חסד, ולהשתוקק שיהיה עם מי לעשות חסד**, ולהוציא לפועל החסד.

אברהם אע"ה הייתה לו המידה של חסד בעצם מהותו, **כמו שהקב"ה הוא מטיב אף מבלי שהיה למי להיטיב**, וברא את הבריאה כדי שיהא למי להיטיב בפועל". (ממזרח שמש, עמ' נה, רבי יחזקאל לוויןשטיין, ליל ש"ק וירא תש"ב).

מה בין עושה חסד לרודף חסד!

רגילים אנו לחשוב, ש'בעל-חסד' הוא אדם שמתבקש לעזור לזולתו והוא נענה לבקשה ועוזר, נותן, תומך ומסייע בלב ונפש. ואכן, מידה טובה היא זו, ולוואי וכל בני האדם יפעלו באורח זה. אולם, במעשה שאותו מספרת לנו התורה, מוצג 'בעל-חסד' מסוג אחר! אע"ה איננו נענה לבקשה, אלא, איפה ואיך אפשר לגמול חסד. באם עבר יום אחד בלי שעשה מעשה חסד, הרגיש אע"ה רעבון רוחני קשה ביותר. כשם שאדם שלא אכל זמן רב, יתור ויחפש אחר מאכל, ואם יראנו אף מרחוק, ירוץ אליו כל עוד רוחו בו, בטרם יעלם או יחטפנו אחר. וכשאכן, יגיע האוכל לפיו, ישמח עד מאוד, שכן, הוא ניצל מיסורי הרעב ונפשו נשארה בחיים. כך אע"ה, באותו יום, שלישי למילתו – שבו הגביר הקב"ה את חוס היום, בכדי שימנעו אנשים מלהלך בדרכים, ולא יטרח אותו צדיק בהכנסת אורחים – הרגיש רעב נפשי אדיר, ייסורי נפש קשים, על שטרם השביע את נפשו במעשה חסד כלשהו. ולכן, יצא אל תוך חומו של יום, לתור אחר 'מזון-רוחני' **מעשה חסד כלשהו**. חס בורא עולמים על "איתנו של עולם", ושלח מלאכים שנראו כאנשים, בכדי לזכות את אע"ה במצוות הכנסת אורחים.

אולם, עלינו להבין מה היא אותה מעלה מיוחדת ברדיפה אחר מעשה חסד שראינו אצל אע"ה. רעיון מצא את ביטויו גם בספר משלי (כא, כא) "**לֹדֵף צִדְקָה וְחָסֵד יִמָּצֵא חַיִּים צִדְקָה וְכָבוֹד**". הרי לפנינו, שיש למעשה תשואה לעושה מעשה החסד, מלבד הישועה שיש למקבל החסד.

אברהם אע"ה מרכבה לשכינה

כתב רבינו משה קורדבירו זצ"ל בראש ספרו המפורסם "תומר דבורה":
 "האדם ראוי שיתדמה לקונו ואז יהיה בסוד הצורה העליונה, צלם ודמות. שאלו ידומה בגופו ולא בפעולות, הרי הוא מכזיב הצורה ויאמרו עליו צורה נאה ומעשים כעורים. **שהרי עיקר הצלם והדמות העליון הן פעולותיו**, ומה יועיל לו היותו כצורה העליונה, דמות תבנית אבריו, ובפעולות לא יתדמה לקונו. **לפיכך ראוי שיתדמה אל פעולות הכתר, שהן י"ג מדות של רחמים עליונות**".
 דברים זהים מצאנו, גם בתורתו של הנשר הגדול, בספרו "מורה נבוכים". בשורות האחרונות של הספר הגדול והעמוק, הוא מסכם במספר מילים מהי תכלית האדם בעולם. וכה דבריו:

"אמר ירמיה (ט, כב-כג) "כֹּה אָמַר ה' אֵל יִתְהַלֵּל חֶכֶם בְּחִכְמָתוֹ וְאֵל יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ אֵל יִתְהַלֵּל עֲשִׂיר בְּעֲשָׂרוֹ: כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשָּׂכֵל וְיָדַע אוֹתִי **כִּי אֲנִי ה' עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וְצִדְקָה בְּאֶרֶץ** כִּי בְּאֵלֶּה חִפְצָתִי נֶאֱמַר ה' "... ובאר לנו בפסוק זה כי אותם המעשים אשר חובה לדעת אותם ולהתדמות בהם, הם חסד ומשפט וצדקה. ... ואמר 'כי באלה חפצתי נאם ה', רוצה לומר **מטותי שיהא מכם חסד וצדקה ומשפט בארץ**, כדרך שבארנו בשלוש עשרה מידות, שהמטרה להתדמות בהן ושיהיו אלה הליכותינו" (מורה נבוכים ח"ג, פרק נד).

כמש"כ רבינו משה בסעיף השלישי של י"ג העיקרים: "שֶׁהַבּוֹרָא יִתְבַּרְךְ שְׁמוֹ אֵינוֹ גּוֹף. וְלֹא יִשְׁיגוּהוּ מְשִׁיגֵי הַגּוֹף. וְאֵין לוֹ שׁוֹם דְּמִיּוֹן כָּלְלִי". הרי, שכל השגתנו בבורא אינה, אלא, על פי המעשים שאנו מסוגלים להבין, אשר על פיהם הוא מנהיג את עולמו. זהו כוונת הרמ"ק בהתבטאותו: "עקר הצלם והדמות העליון הן פעולותיו". וכך בפסוק שהביא הרמב"ם מתוך דברי הנביא. ומכאן מסקנתו: "רוצה לומר **מטותי שיהא מכם חסד וצדקה ומשפט בארץ**, כדרך שבארנו בשלוש עשרה מידות, שהמטרה להתדמות בהן ושיהיו אלה הליכותינו". הרי לנו, שממשה [בן מימון] עד משה [קורדביר] עובר קו אחד, זהות אחת והגדרה אחת. האדם השלם, הוא המלא על גדותיו חסד אמיתי כפי שנאמר ביחס לבוי"ת (תהלים נב, ג) "חֶסֶד אֶל-כָּל הַיּוֹם".

שבח הצדיקים הוא: מעשי חסד!

הדברים יקבלו יתר תוקף, בעזרת הערתו המעמיקה של רבינו בחיי בפירושו לתורה:

"בא וראה כמה כח וגודל מעלות המדות **שלא נשתבחו הצדיקים והנביאים** בתורה כגון נח ואברהם ויעקב וזולתם בתארי החכמה התבונה והדעת **כי אם בתארי המדות** ... וכל זה להורות **כי אין עיקר החכמה אלא יושר המדות** כשם שאין האילן עיקר אלא הפרי, וכן דרשו רז"ל (תהלים קיא, ט) "שָׁכַל טוֹב לְכָל עֹשִׂיהֶם", לכל לומדיהם לא נאמר, אלא, לכל עושיהם" (שמות יח, כא).

על אברהם לא הזכירה התורה כלל שישב בבית האסורים עשר שנים, עבר ייסורים רבים, הושלך לכבשן האש, כל זה על קידוש השם. ברור, שהתורה לא ציינה, שהוא היה גדול הוגי הדעות, גדול הפילוסופים, האדם בעל הרוח החזקה ביותר בתולדות האנושות, היחיד שנלחם נגד כל העולם. כל זאת יודעים אנו רק מתוך התושבע"פ. מה שהתורה כן סיפרה בהרחבה, **שאברהם הכניס אורחים**, שהוא יצא למלחמה וחירף נפשו כדי להציל את לוט, התפלל בעוז ובעוצמה כדי להציל את **הרשעים של סדום** וכיוצא"ב מעשים של חסד. וכך, גם אצל יצחק ויעקב. וזאת מפני, שזה עיקר רצונו של הקב"ה מן האדם.

ידועה אמרתו של המגיד ממזריטש זצ"ל, יורשו הרוחני של הבעש"ט שבנה את תנועת החסידות: "הלוואי שאני הייתי אוהב את הצדיק הכי גדול כמו שמו"ר הבעש"ט הקדוש אהב את הרשע הכי גדול" – דרך זו משתקפת לנו בהנהגת אברהם אבינו – אהבה לכל נברא בצלם!

זו הכוונה בדבריו של המשגיח זצ"ל, שאברהם זכה במידת החסד בעצמותה. כלומר, שהוא הפך ליישות של **חסד**. וכך הפך אאע"ה להיות 'דירה בתחתונים' למידתו של הקב"ה שהוא 'רב חסד'. חסד – כמו שצינו, היא מידה אנושית, שצריכה להיות גם אצל בן נח. שהרי, הנביא (יחזקאל טז, מט) ביאר שסדום נענשה על של נהגו במידת החסד. אולם, יש דרגה למעלה מזאת, והיא **"אהבת חסד"**. אליה, אין בכוח אנוש להגיע. לכן אנו מודים לאבינו שבשמים, בסוף תפילת העמידה, על שבטובו הגדול העניק לנו מידה זו **"כִּי בְּאוֹר פְּנִיךָ נִתְּנָה לָנוּ ה' אֱ-לֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד"**. כשם שתורת חיים אין בכוח אנוש להגיע, אלא, מתנה היא לנו מגנזי מרומים. כך גם אהבת חסד היא מתנה אותה קבלנו.

אולם, אין דרכו של הקב"ה לתת מתנת חיים, כמו שדרשו חז"ל על הפסוק (במדבר כא, יח) **"וּמִמֶּדְבָּר מִתְּנָה"** שאם מפקיר האדם את רצונותיו ותאוותיו כמדבר, זוכה וניתנת לו התורה כמתנה. ברם, את עצם דרגת התורה קבלנו דרך יעקב אבינו. שהרי, (מכילתא ז, כ) **"תִּתֵּן אֶמֶת לְיַעֲקֹב"** (ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח) ואין אמת אלא תורה. כך גם את אותה מתנה נפלאה שנקראת **"אהבת חסד"**, **קבלנו בזכות אברהם** הוא שנאמר **"חֶסֶד לְאַבְרָהָם"**. ונראה שזו כוונת הרמב"ן (בראשית יז, כב):

"וַיַּעַל אֶ-לֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם" (בראשית יז, כב) לשון כבוד כלפי המקום, ולמדנו שהצדיקים מרכבתו של הקב"ה לשון רש"י אבל לשונם בבראשית רבה (מז, ו) האבות הן הן המרכבה, ירמוז למה שכתוב **"תִּתֵּן אֶמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם"**. בספר **"נפש החיים"** ביאר (שער א פ"ו):

"וכאשר קיים כל המצות בשלימות בכל פרטיהם ודקדוקיה בעיקר המעשה. ונוסף עליהם הצטרף עוצם טהרת וקדושת המחשבה. הרי תיקן כל העולמות והסדרים העליונים. ונעשה כולו בכל כחותיו ואבריו מרכבה להם ומתקדשים מקדושתם העליונה. וכבוד ה' חופף עליו תמיד... וזש"ל להאבות הן הן המרכבה".

עוצמת החסד של מרן הגרא"מ שך זצ"ל

והנה, בתאריך ט"ז במרחשון, יום הזיכרון של מורנו ורבנו, אביהם של ישראל, הגאון הגדול רבי אלעזר מנחם מן שך זצ"ל. שהוא היה עמוד התורה של ימינו, ידע כל העולם. כפי שהעיד עליו מרן הרב מבריסק זצ"ל. אולם, רק המקורבים ידעו, שכל כולו

היה **מהות של חסד**. להלן, מעשה שהיה בשנותיו האחרונות של רבינו, כפי שסיפר הגאון הגדול רבי משה מרדכי שולזינגר:

"ליל בדיקת חמץ, אחת עשרה בערב, מרן רבנו יושב בחדרו בגיל זקנה מופלגת, יושב ליד הגמרא ולומד ולומד, יושב כסדר ושקוע, זו הצורה שאנחנו מכירים אותו מיום עמדנו על דעתנו, ונכנס בחור אחד ואומר: סליחה, ראש הישיבה, רציתי לדבר משהו, רציתי לבקש משהו, סליחה על השעה המאוחרת, עונה לו מרן הרב שך: 'אין דבר', אלו שתי המלים המתקוות, שעשרות שנים, מאות ואלפים שמעו זאת ממנו, הבאים בכל שעות היממה, תמיד אפשר לבוא אליו, וכאשר אתה מתנצל: באתי עכשיו ומפריע לראש הישיבה, בכזה מאור פנים משיב: 'אין דבר, אני שמח שבאת, בוא שב ונשמע מה אתה אומר'.

והבחור התלונן, שה' ישמור, שיש לו קשיים, משברים, כל מיני עניינים שאף אחד לא ידע מהם. והראש ישיבה בכזו חמלה, בכזו אהבה, יותר מאשר בן יחיד, כך היו כולם חקוקים על לבו הקדוש, שומע, ושומע, ושואל, ואומר לו: תשמע, לדעתי, יש בירושלים בבית וגן יהודי חרדי ירא שמים, שמבין בעניינים הללו, והוא יכול לטפל בעניינך, ובס"ד יצליח. והשעה כבר אחת עשרה ורבע בלילה, בליל בדיקת חמץ. אומר הראש ישיבה לבחור: אנחנו נוסעים אליו! וראש הישיבה ביקש שיחייגו את המספר של אותו יהודי בבית וגן, והוא על הקו, וראש הישיבה אומר: 'מדבר שך', והעונה מהעבר השני נדהם לשמוע: 'מה ראש הישיבה רוצה?' ואומר מרן: 'יש כאן בחור שצריכים עכשיו לקבל אותו'. וההוא עונה מהצד השני: 'מה השאלה, אם ראש הישיבה אומר שצריך, שיבוא'. אומר ראש הישיבה: 'אני בא אתו!' ההוא מהצד השני נדהם: 'ראש הישיבה לא צריך לבוא אתו, שיבוא לבד, ולא להטריח את ראש הישיבה'. ורצה לחזק את דבריו ואמר: אם ראש הישיבה יבוא, אני לא אקבל אותו. הוא רצה להראות עד כמה לא נוח לו שראש הישיבה יבוא, כדי למנוע טרחה עצומה כזו מרבנו ראש הישיבה.

לאחר כשעה בערך דפק בדלת בבית וגן הבחור המסכן, המדוכדך. בעל הבית כמובן קיבלו במאור פנים, הלא ראש הישיבה הרב שך מבקש בשבילו. ישב אצלו שעתיים, ושוחח אתו מה שצריך עד שתיים בלילה, והלך לדרכו.

למחרת בבוקר בתפילה בבית וגן הוא שומע שמדברים בבית הכנסת שאמש אחר חצות ראו מכונית חונה, ולידה הלוך ושוב מסתובב הרב שך במשך שעתיים! בזקנה מופלגת, בליל בדיקת חמץ, מ-12 עד 2 לאחר חצות...

הוא לא שלח את הבחור לבד. המטפל איננו רוצה שהוא יבוא עמו, בסדר, הבחור יכנס לבד, אבל לא שולחים אותו לבד, כי בן לא שולחים לבד! מרן נסע אתו שיהיה לו נעים, וליווה אותו, ועוד זאת המתין כשעתיים, הסתובב הלוך וחזור [לא

צריכים לדאוג לו, הוא שקוע בתלמודו, אין הבדל אצלו, בכל מקום שהוא נמצא הוא שקוע משחר טל ילדותו בלימוד]" (פניני רבנו האבי עזרי, עמ' נח).

כתושב בית-וגן יכול אני להוסיף עוד רמז, שהבחור עליו מסופר, הגיע באותו לילה לפסיכולוג מפורסם ומומחה. זהו סיפור אחד מיני אלפים שהיו אצל רבינו דבר יום ביומו.

כשבאתי לניחום אבלים, בזמן השבעה על מות רבינו, אמר לי בנו יחידו הרב ד"ר אפרים שך: "שאבי הוא גאון גדול ומתמיד שאין כמוהו זאת ידעתי מאז ומעולם. אולם, שהוא היה גם **'עובד סוציאלי'**, זאת נודע לי רק בימי השבעה. יום, יום ושעה שעה, מגיעים אלי אנשים ונשים, זקנים וצעירות וכל אחד מספר לי, אביך עזר לי כך וכך, אביך הושיעני מצרה זו וכיוצ"ב. ואני לא מבין, מתי לאבא זצ"ל היה כל כך הרבה זמן וכל כך הרבה סבלנות לכל אותם מסכנים ואומללים". עניתי לו, אביך קיבל זאת מן התורה, הייתה לו 'תורת-חיים', אבל גם **'אהבת-חסד'**. ואת שניהם הוא קיבל 'מאור-פניך' - מאור פני מלך חיים.

עוד לא קראתי ולא שמעתי על שום אינטלקטואל, איש מדע, או מדינאי דגול שעשה מעשה חסד עם אנשים פשוטים שבפשוטים. ואילו כאן, גאון הגאונים, מנהיג עולם התורה, על פיו קמו ממשלות וגם נפלו, והנה, היה לו זמן גם לכל אדם ואדם, באשר הוא היה **צלם א-להים**. כמו, שא-להים מיטיב לכולם ויש לו זמן לכולם בכל עת ובכל שעה, גם לְדָבָק בו, יש בו אותם כוחות ואותם רצונות.

מן הראוי להוסיף מעשה שסיפר הגה"צ הגרי"י בורודיאנסקי שליט"א, חתנו של מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל:

פעם ישבו עם מרן בביתו ודיבור אודות מש"כ בחז"ל שהעולם עומד בזכות צדיקים נסתרים, ונענה אחד ושאל מי בדור הזה נחשב לצדיק נסתר שהעולם עומד עליו? ונענה מרן כגון "ר' לעזר שך". ותמהו היושבים שם, וכי יש לך אדם המפורסם יותר ממרן הרב שך, ואיך יעלה על הדעת שהוא מן הצדיקים הנסתרים? ונענה להם מרן, כל מה שמפורסם הוא בחיצוניותו אולם בעבודה הפנימית על מידות ויראת שמים לגמרי נסתר הוא!

סיכום: אברהם אבינו רודף ומחפש אחר מעשה חסד, גם בשעתו הקשה ביותר, בהיותו חולה וגם בשעתו המרוממת ביותר, בהתקשרות עם הא-להים. אברהם היה עמוד החסד, הווה אומר החסד בעצמותו. תכלית האדם היא ללכת בדרכי הבו"ת כשהמידה העיקרית היא, "עולם חסד יבנה". הרמ"ק והרמב"ן בשפה אחת דיברו כשהציבו את המעשים הטובים והמידות הטובות כתכלית הראשית של האדם. המעשים הטובים של האדם, בונים את העולמות ואת נפשו שלו וחוזרים לבניו אחריו. רבינו הגרא"מ שך גדול אנשי החסד שבעולם.